

Tekutá teritorialita a hnutí al-Šabáb

BOHUMIL DOBOŠ

Charles University, Prague, Czech Republic

E-mail: bohumil.dobos@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8862-2768>

Liquid Territoriality and Al-Shabaab

Abstract: The text presents a contribution to the study of territoriality of violent non-state actors in areas of limited internal state power projection. It presents the strategy of liquid territoriality as a survival strategy of the territorial violent non-state actors, as well as a strategy to develop proto-state structures. It builds on three pillars – minimal opposition of (primarily external) state security services, support from the local population, and the ability to reflect the dynamic development of power distribution. This strategy is later applied to Al-Shabaab. This application helps us to better understand not only the territorial development of the movement but also the limits of territorial control of violent non-state actors in general.

Key words: territoriality, violent non-state actors, Al-Shabaab, Somalia, state failure.

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv-cjir.1701>>.

Když došlo v roce 2012 k vytažení jednotek al-Šabáb z přístavního města Kismayo, pro mnohé to značilo začátek konce působení této islamistické organizace v jižním Somálsku. Přesuňme se do listopadu 2019, kdy Rada bezpečnosti OSN (United Nations Security Council 2019) vydává dokument mapující návrat hnutí do hlavního města Mogadiša. Jak se jasně ukázalo, al-Šabáb není a nikdy nebyl teritoriálně mrtvý. Čím tuto odolnost vysvětlit? Poukázáním na specifickou strategii násilných nestátních aktérů využívanou k budování protostátních entit, kterou v tomto textu nazývám tekutá teritorialita, můžeme jasně označit fakt, že al-Šabáb, stejně jako další násilní nestátní aktéři, implicitně reflektuje limity své teritoriální působnosti a přizpůsobuje se jim. Dynamika teritoriální roviny chování hnutí nám ukazuje, že al-Šabáb umí často reagovat na změny rozložení moci v prostoru a díky tomu zůstává dále relevantním aktérem budujícím na území jižního Somálska alternativní teritoriální celek.

Teritorialita je základním komponentem zkoumání aktivit násilných nestátních aktérů. Studium teritoriality v rámci realistických a neoklasických teorií mezinárodních vztahů a politické geografie se v období po konci druhé světové války pojí hlavně s institucí státu jako dominantní teritoriální jednotkou jak na globální úrovni, tak i ve většině světových regionů. Relativizace tohoto propojení (Sikor – Lund 2009: 14; Soja 1971: 11–15) a důraz na alternativní aktéry však hraje v současném výzkumu významnou roli. Dělení politické mapy pouze mezi státy nelze přijmout jako empiricky ukotvené a následující text tuto skutečnost reflektuje v představení alternativního teritoriálního aktéra. Na tento fenomén obzvlášť výrazně poukázal teritoriální rozmach, a následný pád, hnutí Daeš¹ v Iráku a Sýrii.

Strategie tekuté teritoriality polemizuje se statickým čtením politické mapy a dělením prostoru do jasně delimitovaných hierarchicky uspořádaných „kontejnerů“ (Taylor 1994). Tekutá teritorialita je strategie násilných nestátních aktérů v oblastech se sníženou schopností státu kontrolovat území směřující k budování protostátních institucí. Je definována dynamickým ovládnutím prostoru a limity danými fyzickým prostředím a externí opozicí. Text vychází z realistického chápání politiky a teritoriality založeného na evolučním přístupu k vývoji politických institucí (Tilly 1975, 1990; Spruyt 1994; Strayer 1970) a neoklasického přístupu k politické geografii a geopolitice. Přesto však reflektuje limity, které v realistickém chápání mezinárodní politiky standardně nastavuje tzv. „teritoriální past“, jež vede k chápání dělení prostoru pouze skrze prizma státní teritoriality (Agnew 2009: 22). Má tak ambici posunout realistické vnímání členění politické mapy za toto zjednodušené vnímání. Cílem článku je a) představit koncept tekuté teritoriality jako alternativy ke statickému vnímání politické mapy, b) aplikovat tento koncept na strategii vztahu k teritoriu praktikovanou hnutím al-Šabáb v rámci případové studie. Nejprve bude koncept rozčleněn na prvky, které je možné v aktivitách nestátních aktérů empiricky zkoumat, a ty pak budou pozorovány v rámci vývoje teritoriální roviny aktivit hnutí al-Šabáb. Článek vymezuje nový koncept, jenž představuje alternativní pohled k uchopení teritoriálních aktivit nestátních aktérů v oblastech s nízkou projekcí moci státem, a pomáhá tak ke zpřesnění chápání aktivit násilných nestátních aktérů.

I přes obecně vysoký zájem o tematiku islamistických skupin, viz například (Ahmad 2017; Byman 2015; Fishman 2016; Hoffman – Reinaris 2014), je jejich teritorialita nedostatečně prozkoumaná. Článek je tedy jak součástí snah o pochopení aktivit násilných nestátních aktérů, tak i rozložení moci v oblastech s nízkou kontrolou území státními institucemi. U mnoha aktérů identifikujeme aktivity směřující k vytvoření alternativní politické entity, která nereflakuje dělení politické mapy mezi moderní státy. Zatímco vývoj hnutí Daeš poukazuje na jasné limity teritoriální expanze nestátních, a ještě výrazněji islamistických aktérů, můžeme nalézt i takové příklady, kde k fyzické likvidaci hnutí po dlouhá desetiletí nedošlo, případně tato, jako Hizballáh, Hamás, Boko Haram/Provincie Islámského státu v západní Africe nebo Tálibán, dále existují. Významným příkladem takového vývoje je i somálské hnutí al-Šabáb.² Právě na jeho příkladě následující článek demonstruje přínos konceptu tekuté teritoriality k vysvětlení schopnosti některých násilných nestátních aktérů kontrolovat území a budovat alternativní instituce a naopak u jiných, jako je tomu u hnutí Daeš, vysvětlit jejich neúspěch. Tento koncept přináší do diskuse o fungování nestátních aktérů nový rámec, který poznání o jejich aktivitách dále rozšiřuje a zpřesňuje. Al-Šabáb byl vybrán ze dvou důvodů. Za prvé jde o dlouhodobě teritoriálního a stále aktivního aktéra. Za druhé v jeho vývoji došlo k dynamickému vývoji, jenž nám lépe umožní sledovat možnost aplikace konceptu. U žádného jiného teritoriálně úspěšného násilného aktéra ve 21. století takovou míru dynamiky (ať už jde o kontrakce či expanze) nenalezneme. Al-Šabáb je tak ideálním případem, na kterém lze sledovat užití strategie tekuté teritoriality v praxi.

Článek obsahuje pět částí. První se věnuje představení teritoriality v globální politice v období po skončení druhé světové války. Po tomto konceptuálním úvodu je představena strategie tekuté teritoriality a její ukotvení v mezinárodním systému druhé dekády 21. století. Ve třetí části je nastíněn historický vývoj al-Šabábu. Ve čtvrté je koncept tekuté teritoriality aplikován na vysvětlení schopnosti hnutí al-Šabáb soustavně držet území v oblastech jižního Somálska. V páté části jsou z analýzy vyvozeny širší implikace. Text nabízí čtenáři alternativní pohled na teritoriální procesy v oblastech s nízkou mírou kontroly území státními strukturami a má ambici přispět k diskusi ohledně podoby politické mapy právě v těchto regionech.

POLITICKÁ TERITORIALITA

Koncept teritoriality je možné vnímat z mnoha různých úhlů. Tento text k němu přistupuje jako k multidisciplinárnímu pojmu s velkou váhou pro analýzu rozložení moci na

politické mapě a jednomu z významných atributů geopolitických aktérů v čase i prostoru. V obecné rovině se lidskou (tudíž nejen politickou) teritorialitou zabýval v osmdesátých letech R. D. Sack, pro nějž je teritorialita nástrojem ovlivňování a kontroly akcí a interakcí skrze ovládnutí geograficky vymezeného prostoru. V tomto případě je jedno, zda se jedná o kontrolu nad osobami, jinými objekty nebo vztahy. Tato kontrola je však vždy geograficky vymezena (Sack 1983: 55–56). Jde tak o geografické vyjádření moci a strategie kontroly nad osobami a neživými objekty skrze kontrolu nad územím (Sack 1986: 2–3). Tato strategie je sice geografické povahy, avšak není limitována rozsahem území. Teritoriálně tak může aktér – definovaný jako jedinec nebo skupina – působit na území o velikosti státu, ale i například jednoho pokoje, do kterého je zakázán vstup. Teritorialita nejenže umožňuje dělení na „naše“ a „cizí“ pomocí jednoho jednoznačného ukazatele – geografické hranice, ale navíc i odlišnění vztahů mezi ovládajícími a ovládanými, a to skrze institucionální vztahy na omezeném území. Tento sociální konstrukt tak napomáhá vymezovat limity moci politických aktérů (Sack 1983: 56–60). Koncept je tak širší než například zkoumání vládnutí nestátních aktérů³ a přistupuje k budování institucí z pohledu evolučního vývoje politické mapy.

Stejně tak i další autoři, jejichž vnímání teritoriality se však v průběhu času může lišit, konceptualizují teritorialitu skrze delimitaci mocenských vztahů. Například Agnew (2009: 6) vidí teritorialitu jako způsob užití teritoria – které může samo být definováno jako geografické vyjádření sociální funkce a zároveň i jako koncept zakořeněný v psychologii lidí (Gottmann 1973: 7) – k dosažení politických, ekonomických a společenských cílů. Pro Paasiho (2009: 215–216) pak jde o způsob odlišení mezi „námi“ a „jinými“. Teritorialita je také chápána jako způsob uplatňování kontroly a ochrany nad určitým místem (White 2000: 31). Soja (1971: 19) pak poukazuje na fakt, že teritorialita rozděluje prostor mezi geograficky oddělená území, ve kterých jejich obyvatelé uplatňují moc. Teritorium vzniká projekcí lidské práce do území (Raffestin 2012: 126) a skrze vztah mezi kusem země, obyvatelstvem ho obývajícím a politickými institucemi, které ho spravují (Miller 2012: 253). Teritorialita je populací aktivně vytvářena, a ne jí pouze vnucena silou. Teritorium může být chápáno jako ohraničené území pod kontrolou určitého aktéra i jako výsledek procesu teritoriality (Elden 2010) – jde tak o výsledek procesu, ne o daný stav. Propojuje technologii ovládnutí s identitou (Verweijen – Vlassenroot 2015: 193). Teritorium vytváří propojení mezi komunitami se společným původem a „domovinou“. To propojení bývá silnější u diaspor a vývoj nových, hlavně komunikačních, technologií toto spojení ještě posílil (Kahlor – Walter 2006: 19). Tento prvek je právě pro námi zkoumaný případ vzhledem k rozsahu somálské diaspory významný. Teritorialita se dá definovat jako proces vymezení moci a kontroly nad osobami, procesy a vztahy mezi nimi, který vychází z geografického vymezení prostoru, nad nímž je taková moc vykonávána. Toto je funkční alternativou k možnosti propojení moci a prostoru pomocí osobnostních charakteristik (například náboženství /církve/, etnikum) nebo funkcí (jako byl případ středověkých cechů) (Vollaard 2009).

V období po skončení druhé světové války je koncept politické teritoriality, jak v politické geografii, tak i mezinárodních vztazích, primárně spojen s institucí státu. Spolu s konceptem suverenity tvoří základní definiční kritéria ideálního moderního vestfálského mezinárodního řádu. Někdy je za klíčový faktor moderního mezinárodního řádu pokládáno pouze teritorium jako základní definiční znak státu (Moore 2015: 26). Stát drží suverénní moc uvnitř vyznačeného teritoria. Teritorium vymezuje limity suverenity jak dovnitř (hranice platnosti právního rámce státu), tak i zvnějšku (princip nezasahování do vnitřních záležitostí státu) (Elden 2013: 329). Stát je v tomto systému primárně spojen s územím a až sekundárně s populací a stává se tak dominantním teritoriálním vyjádřením modernity v mezinárodních vztazích (Soja 1971: 33). Tato modernita je spojena s rozdělením prostoru do jasně definovaných teritoriálních celků a přeměny hraničních zón v jasně delimitované hraniční čáry (Paasi 2009: 217; Ruggie 1993: 174). Taková změna

je historicky spojena s proměnou středověkého systému v Evropě v systém moderní. Ideální moderní systém mezinárodních vztahů je definován teritoriím dokonale rozděleným mezi státy, které udržují suverenitu dovnitř svých hranic a dokáží projektovat moc skrze celé své území. Ačkoliv se to při prvním pohledu na standardní politickou mapu nezdá, svět, mimo oceány a Antarktidu, není a nikdy nebyl rozdělen mezi státy, které by takovýto řád udržovaly. I když byl s dokončením procesu dekolonizace vytvořen zdánlivě unifikovaný globální státní systém, byl vždy pouze fikcí a tato fikce, definovaná Krasnerovým pojmem „organizované pokrytectví“ suverenity (Krasner 1999), je po skončení studené války čím dál tím více vzdálena realitě globálního geopolitického uspořádání. To má významný dopad pro chápání politické teritoriality.

TEKUTÁ TERITORIALITA

Mezinárodní řád vymaněný z bipolárního uspořádání prošel proměnou směrem k vyšší komplexnosti, která dále odhaluje nedostatečnost chápání dělení politické mapy pouze skrze triádu stát–suverenita–teritorium vytvářející výše zmíněnou „teritoriální past“. Tato triáda nejenomže neodpovídá v mnoha místech realitě, ale také nedokáže reflektovat dynamické proměny ve faktické kontrole teritoria bez ohledu na mezinárodně uznané hranice, ke kterým dochází v mnoha částech světa.

Nejprve je však třeba zmínit, že posun směrem od moderní organizace politické mapy neprobíhá globálně. Stále nalezneme oblasti a mnohé státy, které modernitu nejenže vykazují, ale triádu stát–suverenita–teritorium jako základ mezinárodního řádu dále prosazují. Jako příklady můžeme zmínit Čínu, Rusko, Turecko a další, převážně autoritářské státy. Dále nalezneme státy, které sice stále jako nositele vnitřní suverenity nazvat můžeme, avšak ty se postupně svojí absolutní kontroly nad teritoriím v některých oblastech vzdávají ve prospěch většího propojení s dalšími stejně uspořádanými celky. Probíhá u nich organické spojení teritoriální roviny s rovinou funkční – stát uvolňuje stále více funkcí ve prospěch jiných aktérů, kteří nejsou nutně na jeho území vázáni. Teritoriální dimenze prochází procesem globalizace, čili vyšší identifikací populace s globální a lokální identitou na úkor identity národní. Geograficky významné jsou v tomto uspořádání sítě a uzly, primárně města. Do tohoto prostoru spadají hlavně státy euroatlantického prostoru nebo vybrané státy východní Asie a Austrálie a Oceánie. V neposlední řadě nalezneme rozsáhlé oblasti, kde státy nejsou schopny svoji teritoriální roli naplňovat a kde mohou nejrůznější nestátní aktéři nalézt příležitosti k zisku teritoriální kontroly a vytváření protostátních struktur. Tyto státy nejsou schopny projektovat moc skrze celé své území, nevytvářejí udržitelné instituce a mnohdy nejsou institucionálně propojeny s obyvatelstvem žijícím na jeho teritoriu. Jsou to právě tyto oblasti – geograficky lokalizované primárně do oblastí subsaharské Afriky, Blízkého východu, jižní Asie a Střední Ameriky – pro které je určen tento text. Rozdělení do tří typů uspořádání politické mapy je pak důležité i pro analýzu politické teritoriality obecně. Zatímco v návaznosti na terminologii, kterou užívá Cooper (2001) a Sørensen (2005), „postmoderní“ uspořádání postupně překonává teritoriální dominanci politiky skrze konektivitu – viz (Khanna 2016), ostatní dva druhy uspořádání jsou vystavěny primárně okolo teritoriálních entit. U „moderního“ upořádání jde o centralizovanou a statickou teritorialitu, u „předmoderního“/„postkoloniálního“⁴⁴ rozložení pak o dynamickou a decentralizovanou teritorialitu, která skrze evoluční logiku vývoje politické mapy vede k vytváření protostátních struktur (Doboš 2020). Pro třetí druh uspořádání je pak platná i následná diskuse nad tekutou teritorialitou jako strategií aktivit úspěšných teritoriálních nestátních aktérů k budování protostátních institucí. Její aplikace nám také pomůže vymezit limity jejich teritoriálních možností. Rozdíl mezi teritorialitou ve třech základních typech organizace politické mapy je představen v tabulce 1.

V současném uspořádání mezinárodní politiky je sice moderní stát obecně primární a nejefektivnější politickou teritoriální jednotkou (Strayer 1970; Tilly 1975), avšak zdaleka ne jedinou. V mnoha částech světa nedošlo k ustanovení státu jako instituce, a ta tak

Tabulka 1
Teritorialita ve třech základních geopolitických uspořádáních

	Postmoderní	Moderní	Předmoderní/ postkoloniální
Dynamika	Statické uzly, dynamické sítě	Statická	Dynamická
Aktér	Stát a nestátní aktéři	Stát	Nestátní aktéři a stát
Centralizace	Glokalizace	Centralizace	Lokalizace

Zdroj: vlastní zpracování na základě (Doboš 2020).

nedokázala efektivně zaplnit území, v jehož hranicích je daný stát uznán jako součást mezinárodního systému. Tento jev je primárně spojen s tzv. předmoderními/postkoloniálními státy (Cooper 2000; Sørensen 2005), které si nejenže neprošly historickým procesem propojení státních institucí, teritoria a obyvatelstva, ale navíc jeho vznik v době nesoutěživého mezinárodního uspořádání období existence Organizace spojených národů v kontextu podpory vnitřně neefektivních režimů supervelmocemi, které spolu mezi lety 1945 a 1991 soupeřily na mezinárodním poli, směřoval k situaci, kdy tyto režimy nebyly zvnějšku ohroženy a nemusely soutěžit s jinými aktéry o kontrolu nad územím. Vnější ohrožení totiž v minulosti vedlo aktéry k institucionálnímu propojení mezi vládou, územím a populací, jež ze státu vytvořilo tak efektivní teritoriální jednotku, jakou dnes v mnoha částech světa je (Tilly 1975; 1990). Statická teritoriální kontrola je výsledkem specifického historického procesu, který nejenže neproběhl globálně, ale také není ukončený. Vestfálský stát, jako výsledek tohoto procesu, byl do mnoha částí světa exportován uměle. V těchto částech světa je pak vnímání teritoriality jako statického konceptu nevhodné (Tilly 1975; Riegl 2013; Kaplan 1994; Grygiel 2013). Nesoutěživý systém mezinárodních vztahů vedl k vnitřním soubojům o moc nad zvnějšku mezinárodně garantovaným územím. Tato vnitřní soutěž naopak schopnost států projektovat moc snižuje a otevírá území ke kontrole ze strany nestátních aktérů operujících v geografických oblastech mimo zájem skupin soupeřících o moc s centrální autoritou.

V mnoha oblastech subsaharské Afriky jsou státy vymezeny hranicemi vytvořenými v rámci procesu kolonizace. Ty nereflektují místní podmínky a prekoloniální vývoj, ani nejsou výsledkem procesu budování institucí. To snižuje schopnost těchto států projektovat moc skrze své mezinárodně uznané teritorium. K tomu je třeba přičíst geografické a demografické podmínky, které často dále limitují schopnost aktérů kontrolovat území (Herbst 2000: 145–178). Státy jsou tak často vystavěny na bázi interpersonálních neopatrimoniálních vztahů, a ne institucionálních vazeb. Pro zkoumanou oblast Rohu Afriky tento vztah například popsal Alex de Waal (2015). Pro centrum moci se tak stává klíčová kontrola nástrojů moci ve vztahu k potenciálním vnitřním konkurentům. Dále je klíčová kontrola nad sídlem moci ve vztahu k zahraničí a mezinárodnímu uznání vlády (běžně se jedná o hlavní město) (Reno 1998: 79–112; Clapham 1999; Herbst 2000). Projektování moci skrze své nominální území nutně nehraje velkou roli.

Příkladem takového státu je níže zkoumané Somálsko. V období po skončení války v Ogadenu a upuštění od snahy projektovat moc režimu Siada Barreho do zahraničí v rámci snahy sjednotit oblasti z dominancí Somálců v tzv. Velké Somálsko (mimo etiopský Ogaden jde ještě o Džibutsko a severovýchodní Keňu) byl v zemi postupně jasně patrný nárůst vnitřního napětí spojený s ekonomickými problémy vedoucí až k otevřenému ozbrojenému vnitrostátnímu konfliktu. Tento konflikt zasáhl primárně bývalý britský

Somaliland na severu somálského území a také odrážel klanové dělení jinak etnicky a nábožensky homogenní somálské společnosti (Vaughan 2019; Hoehne 2019; Riegl – Doboš 2014; Lewis 2011). Následný vývoj vedl až k pádu režimu a vzhledem k vnitřnímu dělení uvnitř centrální moci došlo k rozpadu státu, jenž od té doby není schopný konkurovat alternativním politickým jednotkám od *de facto* nezávislého Somalilandu (v podstatě reprezentanta klanu Isaaq) a autonomního Puntlandu (dominovaném klanem Darod) (Lewis 2011), přes menší entity jako Sool, Sanaag (Mahmood 2009) nebo Jubaland, až po níže zkoumaný radikálně islamistický al-Šabáb. Paradox mezinárodně uznané, avšak neaplněné suverenity a teritoriality otevírá prostor pro alternativní aktéry. Je to právě tento kontext, který nám umožňuje představit alternativu k chápání politické teritoriality jako statického fenoménu spojeného s institucí moderního státu. Taktéž nám umožní vystavět alternativu k vnímání teritoriálních nestátních aktérů jako dlouhodobě neudržitelých entit.

Tekutá teritorialita je koncept popisující udržitelné teritoriální chování nestátních aktérů v oblastech s omezenou schopností centrální vlády projektovat moc vedoucí k budování protostátních institucí. Koncept teritoriálního chování lze pak aplikovat jako strategii nestátních aktérů ve vztahu k teritoriu. Jako ke strategii k ní pak další text přistupuje, a to hlavně z důvodu její aplikace na chování zvoleného případu. Strategie vychází z odlišných historických zkušeností v nezápadních oblastech světa a poukazuje na nedostatečnost vnímání politické mapy skrze vestfálské prizma. Tekutá teritorialita je dynamická strategie kontroly území a budování institucí politickými aktéry. Tato strategie vychází z realistického chápání vývoje politických institucí skrze poskytování bezpečnosti obyvatelstvu v kontextu vnějšího ohrožení (Tilly 1975, 1990). Aktér musí být pro zaručení teritoriální kontroly schopen zajistit bezpečnost území pod svou kontrolou a reagovat na změny v rozložení moci v oblasti svého působení. Díky tomu buduje protostátní instituce jako základ alternativní správy nad územím.

Tekutá teritorialita tak znamená schopnost aktéra vyplnit a spravovat geografické prostory, které jsou opuštěny státem, a chránit je před ostatními aktéry. V případě, že je toto území napadeno (externím) státním aktérem, musí být napadený aktér schopen se stáhnout a přečkat v méně exponované podobě do doby, než se objeví nové území, jež může zaplnit. Pro využití dynamické strategie tekuté teritoriality musí aktér splňovat dvě podmínky – minimalizovat snahu externích aktérů proti němu zasahovat a maximalizovat propojení s místním obyvatelstvem skrze budování institucí, což mu umožní nejen efektivní správu území, ale i vytvořit možnost pro stažení v případě napadení. Pokud je aktér příliš viditelný, budou mu uzavřena všechna území. Pokud nebude propojen alespoň s částí populace, nebude schopen území udržitelně kontrolovat, budovat protostátní alternativy ke státu a stáhnout se v případě krize. Pokud nebude reagovat na změny v rozložení moci v prostoru, bude buď zničen v přímé konfrontaci, nebo nevyužije nově vytvořených příležitostí.

Strategie tekuté teritoriality vychází z několika základních předpokladů o povaze teritoriálního uspořádání současného mezinárodního řádu. Za prvé, politická teritorialita není vázána na instituci státu. Stát je pouze jednou specifickou formou reakce politických institucí na modernitu (Spruyt 1994; Strayer 1970) a její současná globální dominance neznamená univerzální přijetí a neměnnost tohoto fenoménu v čase. Za druhé, politická teritorialita nemusí být statická. Zamrazení hranic v důsledku změn v globálním uspořádání po skončení druhé světové války platí pouze pro státy, a i zde nalezneme mnoho výjimek z tohoto pravidla (například ruskou anexi Krymu). V oblasti subsaharské Afriky statické pojetí teritoriality nikdy neodpovídalo realitě. I přesto došlo k rozdělení kontinentu mezi statické jednotky na základě předchozího procesu kolonizace. Tyto entity však často nejsou teritoriálně dominantní. Vzhledem k vývoji politické mapy obecně nedocházelo k přirozenému vytváření jasných hranic oddělujících statické teritoriální celky, ale k exportu tohoto modelu skrze evropskou koloniální správu. Toto dělení tak nerespektovalo

vývoj politických institucí z období před koloniální správou a ani místní podmínky co se geografie a demografie kontinentu týče. Za třetí, současné nastavení mezinárodního systému znevýhodňuje nestátní aktéry. Stát je nejen mocensky dominantní, ale i mezinárodním právem a normami globálně podporovanou formou uspořádání teritoria. Za čtvrté, efektivní státní instituce jsou schopny teritoriální kontroly na úkor nestátních aktérů. Za páté, populace preferuje jakýkoliv předvídatelný systém správy před anarchickým násilným prostředím (Arjona 2016; Ahmad 2017). Tyto faktory vytvářejí možnosti, ale i limity pro teritoriální aktivitu nestátních aktérů.

V případech, že se v oblasti aktivit nestátního aktéra dostane území mimo efektivní kontrolu centrální vlády, neznamená to, že jej aktér úspěšně a udržitelně obsadí. Schopnost aplikovat strategii tekuté teritoriality je závislá na několika proměnných. První je přístup aktéra k vedení svých aktivit. Ne všichni aktéři mají stejný přístup k teritoriu, což znamená, že ne všichni aktéři budou usilovat o kontrolu území. Tento rozpor byl jasně pozorovatelný v odlišném pojetí snahy o obnovení idealizovaného chalífátu mezi al-Káidou a hnutím Daeš. Zatímco al-Káida primárně usilovala o vybudování sítě buněk provádějících teroristické útoky, potenciálně schopných po vytlačení západních vojsk převzít moc v konkrétních státech, Daeš zvolil strategii přímé konfrontace a teritoriálního rozmachu (Byman 2015). Ne všichni aktéři tak budou o vyplnění prázdných území usilovat. I mezi aktéry, kteří o kontrolu území usilují, nalezneme rozdíly. Tyto v obecné rovině popsal Olson (1993), který představil rozdíl mezi usedlými a potulnými bandity. Zatímco potulní bandité se přesouvají od osídlení k osídlení, která plní, usedlí bandité dlouhodobě využívají zdroje produkované jedním, nebo geograficky omezeným počtem sídel, jež vykořisťují v nižší intenzitě dlouhodobě. Tato sídla jim generují z dlouhodobého hlediska vyšší výnosy, avšak bandita tato sídla musí chránit před ohrožením z vnějšího prostředí. To vytváří základ teritoriálních politických institucí propojujících funkci ochrany obyvatel a jejich majetku se ziskem z výnosů z práce těchto obyvatel. Právě ochota udržitelně bránit teritorium a jeho obyvatele je základním předpokladem teritoriální kontroly.

Druhou proměnnou je pak místní kontext. Čím více násilí je vůči místnímu obyvatelstvu před obsazením užíváno, tím spíše podpoří administrativu i více extremistického hnutí, které však dokáže prosadit jasně srozumitelný právní řád. Populace v tomto procesu není pasivním subjektem. Jak poukázal Raffestin (2012), teritoriální kontrola je projevem lidské aktivity vložené do území. Teritorialita je tvořena lidskou prací a aktivitou. Bez této aktivity obyvatelstva nemůže aktér území kontrolovat a ustanovovat protostátní instituce. Další proměnnou, kterou je nutné zvážit, je geografie a demografie regionu. Někteří aktéři působí v podmínkách téměř znemožňujících udržitelnou teritoriální kontrolu. To je primárně spojeno s nízkou hustotou zalidnění v pouštních či horských oblastech. V těchto podmínkách je jakákoliv trvalá teritoriální kontrola či hranice fikcí.

Klíčové je externí zapojení do konfliktu. Zde je podstatné znát jak zájmy externích aktérů, tak i povahu násilného nestátního aktéra. Jak již poukázal Hedley Bull (2002: 258–260), násilní nestátní aktéři, kteří jsou obecně vnímáni jako oponující mezinárodnímu uspořádání, jsou pod větším vojenským tlakem, než je tomu u aktérů, kteří tento řád respektují. Zatímco tak aktivity „osvobozeneckého“ hnutí usilujícího o vytvoření nového státu či převzetí moci v existujícím státě mohou být tolerovány či přehlíženy, stejné aktivity islamistické organizace mířící na svržení vestfálského státního systému a vybudování alternativní politické jednotky budou nejspíše vojensky potlačeny. Přímé ohrožení zájmů externích mocností pak také zvyšuje pravděpodobnost intervence (viz například francouzský zásah v Mali v roce 2013 – srov. Ludvík 2016). V neposlední řadě musí nestátní aktér flexibilně reagovat na změny v rozložení moci v prostoru. Úspěšní teritoriální nestátní aktéři se chovají dynamicky. Využívají možnosti, jež se otevírají neschopností státu projektovat moc skrze staticky vymezené území. Nestátní aktér musí být schopen rozpoznat příležitosti i rizika kontroly nad určitým územím a reagovat na ně. Neúspěch dynamicky reagovat na změnu rozložení moci v prostoru vede k jeho fyzické porážce silnějším

aktérem nebo nevyužití šance obsadit uvolněné území. Zde je důležité zmínit, že nestátní aktér nemusí vyplňovat území pouze vojensky. Pokud má stát například nedostatečně efektivní soudní systém, může na území jinak pod nominální kontrolou státu tuto funkci vykonávat nestátní aktér, a tak postupně prostor zaplňovat. Toto je například případ afghánského Tálibánu (Thruelsen 2010).

Mezinárodní systém obecně nepodporuje aktivity teritoriálních nestátních aktérů směřující k vytvoření alternativních teritoriálních jednotek. Pokud dojde ke střetu nestátního aktéra a státu, ve většině případů zvítězí stát. Pokud dojde ke střetu mezi nestátním aktérem a intervenujícím státním aktérem, nestátní aktér v přímé konfrontaci neuspěje – analogicky k rozhodujícímu vlivu externích intervencí na výsledek dalších druhů konfliktů (Riegl – Doboš 2018). Pro úspěšnou teritoriální kontrolu musí nestátní aktér získat podporu, a to i třeba skrze zastrašování, od místní populace, jelikož právě jenom aktivní pomocí populace dokáže území efektivně spravovat. K tomu musí budovat alespoň základní institucionální vazbu mezi obyvatelstvem a „vládou“. Podpora od populace pak aktérovi pomůže se skrýt v případě externího napadení.

Tato strategie je dále aplikována na případ hnutí al-Šabáb, které je vybráno z toho důvodu, že působí v prostředí s téměř neexistující centrální vládou a dynamickou proměnou v intenzitě externí intervence. To je prvek, jenž jej odlišuje například od hnutí Tálibán, které čelí soustavnému nátlaku z jedné strany a změny v dynamice teritoriální kontroly zde nejsou tak výrazně zaznamenatelné. Pokud porovnáme al-Šabáb s dalšími podobnými aktéry, nigerijské hnutí Boko Haram neovládalo území udržitelně a nevybudovalo žádný systém místní správy (Hansen 2019: 99–126), malijské hnutí Jama'at Nusrat ul-Islam wal-Muslimin' (JNIM) operuje ve složitých geografických podmínkách limitujících potenciál teritoriální kontroly (Bøås 2017), hnutí Daeš bylo příliš exponované, afghánský Tálibán je v dynamice svých aktivit příliš limitován přítomností externích vojsk na území státu (Doboš – Riegl – Hansen 2019), Hamás a Hizballáh jsou obdobně externě teritoriálně uzavřeni v jasné definovaných regionech a filipínské hnutí Abu Sayyaf je pro teritoriální kontrolu příliš slabé. U všech by bylo možné sledovat teritoriální vývoj a schopnost konceptu predikovat teritoriální limity těchto hnutí. Al-Šabáb je vzhledem ke své strategii a charakteristikám prostředí, ve kterém operuje, v oblasti teritoriální kontroly nejvíce dynamický. To neznamená, že by koncept byl aplikovatelný pouze v tomto případě. Provincie Islámského státu v západní Africe vykazuje proměnu svého chování směrem k větší udržitelnosti svého působení (Obaji Jr. 2019), u JNIM je zase možné pozorovat adaptaci nejen na externí působení, ale i nepříznivé geografické a demografické podmínky. Pro představení strategie je však nevhodnější poukázat na případ, který se nejvíce blíží ideální aplikaci konceptu v praxi. V rámci analýzy budou aplikovány faktory, jež koncept definují – ochota kontrolovat území, schopnost kontrolovat území skrze aktivitu populace, limitace geografickými a demografickými podmínkami a schopnost reagovat na změny v rozložení moci v prostoru.

LOGIKA VÝBĚRU PŘÍPADU A HISTORICKÝ VÝVOJ AL-ŠABÁBU

Pro aplikaci konceptu je zvolen případ somálského hnutí al-Šabáb. K tomu je přistoupeno z několika důvodů. Za prvé, al-Šabáb operuje v prostředí s *de facto* chybějící přítomností státních institucí, kdy jižní Somálsko (geograficky území Somálska na jih od autonomního Puntlandu) s výjimkou části hlavního města Mogadiša není pod kontrolou somálské centrální vlády. To otevírá rozsáhlá území pro ostatní teritoriální aktéry. Somálsko také od neúspěchu mise OSN v devadesátých letech není cílem rozsáhlé soustavné zahraniční vojenské intervence, která by nebyla spojena s aktéry geograficky ležícími v okolí Somálska. Početnější jednotky do země od roku 2006 vyslaly Etiopie, Keňa (oba státy s početnou somálskou populací a historií konfliktů spojenou se somálským iredentismem), Uganda a Burundi. Stát je tak jednoznačně součástí předmoderního/postkoloniálního geopolitického prostoru. Geografie a demografie regionu umožňuje v mnoha jeho

částech efektivní teritoriální kontrolu, díky čemuž může být aplikována teritoriální strategie. Al-Šabáb je aktér, který spadá do kategorie hnutí cílících na změnu mezinárodního systému a vytváření alternativního teritoriálního uspořádání, a je tak, i přes svoji aktivitu v periferním regionu, cílem vojenských aktivit externích aktérů. Státy mimo výše zmíněné, které do Somálska vyslaly pozemní síly, sice v jižním Somálsku své bezpečnostní a/nebo ekonomické zájmy mají, avšak ty neprosazují pomocí rozsáhlejší vojenské intervence, ale hlavně skrze výcvikové mise, letecké údery či ekonomické nástroje (Melvin 2019). Tyto aktivity však nejsou dlouhodobé a nedosahují dostatečné intenzity, aby hnutí definitivně zlikvidovaly. Al-Šabáb tak naráží na měnící se limity teritoriální kontroly ze strany intervenujících států.

Pro představení schopnosti strategie vysvětlit teritoriální úspěch al-Šabábu je nejprve nutné stručně představit vývoj hnutí v kontextu konfliktu v jižním Somálsku. Region je od pádu Barreho režimu v roce 1991 spojen s anarchickým prostředím a násilným konfliktem. Zatímco bývalý britský Somaliland vyhlásil nezávislost a stabilizoval relativně efektivní *de facto* státní instituce a sousední Puntland se v roce 1998 prohlásil autonomní oblastí s určitou mírou centralizace administrativních institucí a schopností projektovat moc skrze své území, na jihu Somálska se nic podobného nepodařilo. I přes mezinárodní snahy vytvořit efektivní centrální vládu, tato nikdy neovládala území větší než část hlavního města. Zbytek území pak byl povětšinou plundrován nejrůznějšími militantními skupinami primárně napojenými na místní warlordy. Dále se zde objevovaly další druhy aktérů, a to včetně radikálních islamistů. Zatímco snahy al-Káidy o využití tohoto prostředí pro své aktivity v Africe neuspěly (Menkhaus – Shapiro 2010), v Somálsku působila i domácí islamistická organizace al-Itihád al-Islám, z jejíchž některých členů se později vytvořil al-Šabáb (Murphy 2011). Aktivity těchto rozličných aktérů vytvářely značně nestabilní a pro místní obyvatele násilné a nepředvídatelné prostředí. V tomto kontextu se v roce 2005 v regionu prosadil takzvaný Svaz islámských soudů (ICU⁵).⁶

ICU byl zastřešující organizací, která původně vznikla jako lokální domobrana spojením „starších“ několika menších populačních center. Prosazování kombinace tradičního somálského práva *xeer* a muslimského práva šaría přinesla místnímu obyvatelstvu tolik kýžený, jasně definovaný právní systém, který navíc ICU dokázal vymáhat. Zvyšující se podpora hnutí mezi místním obyvatelstvem vedla k jeho schopnosti obsadit většinu jižního Somálska (Menkhaus 2006/2007; Hansen 2013; Doboš 2016: 943–944). Tento proces v mnohém odpovídá například cestě hnutí Tálibán k moci v Afghánistánu v polovině devadesátých let (Ahmad 2017). ICU pod společnou značkou spojoval nejrůznější aktéry, z nichž nejradikálnější a vojensky nejefektivnější byl al-Šabáb (Hansen 2013; Shinn 2011). Přesto však nelze říct, že by ICU byl teroristickou či extremistickou organizací a výrazněji ohrožoval širší region nebo dokonce Evropu a Spojené státy. ICU navíc nebyl napojen na globální džihádistickou síť a al-Šabáb hrál v jeho strukturách pouze malou roli (Hansen 2013: 15–48). Naopak pro jižní Somálsko jeho krátká vláda přinesla tolik vytoužený, i když pouze dočasný klid.⁷ Jelikož však k tomuto procesu došlo v období vrcholící války proti teroru a vzhledem k historickým animozitám mezi Somálskem a Etiopií, vláda v Addis Abebě získala podporu pro intervenci v jižním Somálsku a svržení islamistické vlády nad územím. V červenci 2006 započala etiopská invaze do jižního Somálska. Právě v tomto okamžiku se stal al-Šabáb dominantním domácím hnutím v oblasti, které se postavilo do čela odporu vůči etiopské intervenci (Ahmad 2017; Hansen 2013; Doboš 2016).

V první fázi se al-Šabáb stal hlavním představitelem konkrétního projevu historického odporu vůči Etiopii a jí vedené invazi, jež se v roce 2007 proměnila v misi Africké unie AMISOM.⁸ Hnutí bylo vedeno veterány somálského džihádu, kteří však měli současně blízko k somálskému nacionalismu a prezentovali boj al-Šabábu jako součást historického zápasu se sousední Etiopií. Ten byl pak součástí snahy o vytvoření „Velkého Somálska“ spojujícího jižní Somálsko, Somaliland, Džibutsko, Ogaden a severovýchodní provincii Keni, kde nalezneme významné somálské komunity. To vše samozřejmě pod

vlnkou radikálního výkladu islámu. Jelikož je vize Velkého Somálska – stejně jako opozice vůči Etiopii – v Somálsku populární,⁹ al-Šabáb se v podstatě stal hlavním představitelům tužeb významné části Somálců, a to i za podpory somálské diaspory (Hansen 2013: 15–48). I přes neschopnost hnutí porazit regulérní externí vojenské jednotky v přímé konfrontaci, strategie napadání těchto jednotek a užití teroristických útoků postupně etiopské síly v zemi vyčerpala. Už od roku 2008 se al-Šabábu dařilo rozšiřovat území pod svojí kontrolou. V roce 2009 se etiopské síly ze země stáhly a nechaly za sebou pouze velmi početně omezenou misi AMISOM tvořenou zbylými jednotkami Ugandy a Burundi. Tyto jednotky dokázaly chránit pouze velmi omezenou oblast primárně uvnitř Mogadiša, a tím otevřely al-Šabábu cestu k teritoriální dominanci v jižním Somálsku (Hansen 2013; Doboš 2016: 944; Shinn 2011).

Al-Šabáb se projevil jako nejuspěšnější z aktérů, kteří se snažili o vyplnění nově otevřeného teritoria, a dokázal dostat pod svojí kontrolu výrazné množství populačních center – včetně přístavu Kismayo nebo velké části Mogadiša – i infrastruktury a komunikací. V oblastech, kde al-Šabáb držel moc, zavedl relativně efektivně administrativu a vládu podle radikálního výkladu práva šaría. I když to pro většinu obyvatel znovu znamenalo tolik vítanou stabilizaci (Ahmad 2017), hnutí začalo časem ztrácet svojí podporu kvůli další radikalizaci a uplatňování brutálních trestů vůči prohřeškům, které nejsou tradičně v konzervativní somálské společnosti trestány (například žvýkání drogy *khaat*). Navíc v hnutí došlo k puči, jenž z hnutí vyhnal (či vedl k zabití) představitele napojené na nacionalistickou větev (jako Mukhtar Robow nebo Hassan Dahir Aweys) a dostal do čela Ahmada Godana (který sám zahynul v roce 2014 při leteckém útoku) a jeho podporovatele, kteří usilovali a globalizaci hnutí a kteří přísahali věrnost al-Káidě. Součástí al-Káidy se však oficiálně al-Šabáb stal až v roce 2012 několik měsíců po smrti Usámy bin Ládina, kdy byla přísaha po průtazích spojených s rozporem nad strategickou vizí budoucnosti al-Káidy přijata novým vůdcem Ajmánem Zaváhírím. Hnutí se tak globalizovalo a zvýšilo svojí viditelnost na pomyslném radaru mezinárodní bezpečnostní komunity. K tomuto došlo jak v rétorické rovině, tak i odklonem al-Šabábu od somálského nacionalismu směrem k internacionalismu (hnutí se začalo identifikovat s východoafrickými muslimy jako součástí globální muslimské komunity, a ne Somálci jako užší, více etnicky a nacionálně definovanou skupinou) (Doboš – Riegl – Hansen 2019: 551–552).¹⁰ Navíc odklon od somálského nacionalismu a konec boje s etiopskými silami ubral hnutí na podporu od diaspory. Rozpínavost hnutí i mimo hranice Somálska nakonec vedla v roce 2010/11 k další invazi do Somálska, tentokrát ze sousední Keni, která byla aktivitami hnutí přímo ohrožena. I přes počáteční pomalý postup nakonec keňská vojska za podpory vojsk mise AMISOM (znovu postupně doplněné i o etiopské jednotky) dokázala al-Šabáb vytlačit z hlavních populačních center na jihu země. Al-Šabáb tak ztratil možnost kontrolovat populačně dominantní území a byl vytlačen na periferii jižního Somálska (Doboš 2016: 944–945; Hansen 2013: 73–102; Mwangi 2012: 518; Thomas 2013: 413; Menkhaus 2014; Williams 2014).

I přes vytlačení z centrálních oblastí jižního Somálska nebyl al-Šabáb poražen nejen jako militantní organizace, ale ani jako teritoriální aktér. Hnutí sice dále operovalo v odlehklých částech Somálska a Keni, avšak došlo k jeho částečné proměně (Hansen 2019: 163–184). Al-Šabáb začal podnikat více spektakulárních útoků v zahraničí – primárně v Keni. Příkladem jsou útoky na obchodní dům Westgate v Nairobi v roce 2013 či univerzitu v Garisse o dva roky později. Al-Šabáb se také znovu vrátil k provádění teroristických útoků na úkor přímé konfrontace s intervenujícími silami. Jednotky AMISOM nedokázaly hnutí definitivně porazit a ani ustanovit efektivní centrální vládu, jejíž faktický dosah je stále ještě limitovaný na části hlavního města. Al-Šabáb se tak postupně začal vracet do oblastí, ze kterých byl dříve vytlačen včetně okolí významných populačních center. Hnutí se také stává důležitým aktérem i v některých oblastech Mogadiša. Dle zprávy Rady bezpečnosti OSN z listopadu 2019 je al-Šabáb schopný danit příjmy z přístavu v Mogadišu

i řešit pře mezi obyvateli periferií Mogadiša svým vlastním soudním systémem (United Nations Security Council 2019). Tento přístup k obyvatelstvu je pak významný pro teritoriální přítomnost a kontrolu, jelikož právě touto volbou obyvatelstva řešit své problémy skrze soudní systém al-Šabábu dochází k vytváření zón ovlivněných aktivitami hnutí. Je tak pravděpodobné, že při stažení jednotek AMISOM (které je v době psaní článku plánované na rok 2021) by znovu došlo k teritoriální dominanci al-Šabábu v zemi. V další části se podrobněji podíváme na teritoriální rovinu tohoto vývoje v kontextu výše představeného konceptu tekuté teritoriality.

AL-ŠABÁB A TEKUTÁ TERITORIALITA

Aplikace konceptu tekuté teritoriality je spojena se zkoumáním několika faktorů, které jsou pro nestátní aktéry cílicí na kontrolu území v kontextu slabých států klíčové. Prvním je ochota kontrolovat území. Další je schopnost získat podporu u místního obyvatelstva, skrze které je aktér schopen teritoriální kontroly, a udržitelně spravovat území pod svojí kontrolou. Třetí jsou limity možné teritoriální aktivity nestátních aktérů nastavené geografii a demografií regionu. V neposlední řadě je nutné sledovat schopnost reagovat na změny v mocenském rozložení v regionu – tekutá teritorialita je na rozdíl od teritoriality moderního vestfálského státu dynamická a ne statická. Všechny tyto aspekty můžeme u zkoumaného případu do určité míry pozorovat. Dále se budeme věnovat hlavně schopnosti al-Šabábu získat podporu pro své aktivity a reagovat na proměny rozložení moci. Jak bylo zmíněno výše, hnutí o kontrolu území usiluje a geografie a demografie regionu teritoriální kontrolu v mnoha částech jižního Somálska umožňuje.

Al-Šabáb v různých fázích svého vývoje cílil rozličnými způsoby na získání podpory od místního obyvatelstva. Všechny směřovaly k získání kontroly nad teritoriem a jeho následnou správou. V období po roce 2006 byla tato podpora spojena jak s relativní efektivitou hnutí v ozbrojeném odboji, tak i s ideovou propojeností s odporem vůči etiopské přítomnosti. Al-Šabáb byl schopný stát se hnutím reprezentujícím opozici vůči působení externích, navíc historickou animozitou zatížených etiopských vojsk. To je možné dokázat například finanční podporou od somálské diaspory v USA i Evropě, která po roce 2009 přestala být poskytována (Doboš – Riegl – Hansen 2019: 551). Po stažení etiopských jednotek v roce 2009 se al-Šabáb stal dominantním aktérem v mnoha částech jižního Somálska. Zde vytvořil v kontextu jižního Somálska relativně efektivní systém správy. Ten obsahoval například správu kontrolních stanovišť, která vybírala poplatky za průjezd územím pod kontrolou hnutí, administrativu v populačních centrech pod kontrolou al-Šabábu, danění ekonomických aktivit, vytvoření a vymáhání jasně definovaného legislativního rámce apod. Poplatky byly většinou vybírány relativně efektivně a potvrzení o zaplacení byla akceptována i na dalších stanovištích – celý systém tak byl relativně institucionalizovaný. Soudní systém byl v porovnání s dostupnými alternativami rychlý a přehledný, i když v mnoha ohledech velmi brutální. Právě vysoká míra násilí, a to jak dovnitř území, tak vůči civilistům na územích mimo kontrolu hnutí, vedla ke ztrátě podpory u mnoha částí populace. Tato ztráta dále zesílila po stažení hnutí z populačních center v návaznosti na keňskou intervenci a nárůst užití teroristických útoků hnutím. Al-Šabáb poté usiloval o získání podpory hlavně u marginalizovaných sub-klanů u hranic mezi Keňou a Somálskem, případně v ghettech Nairobi (nejvýznamněji ve čtvrti Eastleigh obývané převážně somálským obyvatelstvem). Toho dosahoval dlouhodobě i díky snaze minimalizovat vliv klanového dělení ve společnosti, které určité části somálské společnosti znevýhodňuje. I přes fakt, že klanové dělení bylo v rámci al-Šabábu viditelné, oficiální politika deklanizace mu přinesla jisté sympatie znevýhodněných částí Somálců (Hansen 2013: 15–48; Doboš 2016: 943–944). Dále pak usilovalo o vyostření sporů mezi keňskou vládou a somálskou komunitou žijící v zemi. Tento spor a vylučování etnických Somálců z možnosti zapojit se do běžného života v Keni dále zvyšoval rekrutační potenciál hnutí. S pokračujícím konfliktem v zemi a nárůstem vlivu hnutí v populačních

centrech se znovu začíná vracet potenciál al-Šabábu oslovit populaci skrze relativní vyšší míru efektivity nabízených sociálních služeb (Hansen 2013; Doboš 2016). Je otázkou, zdali tato efektivita dokáže převážit odpor k častému brutálnímu chování hnutí, které zase naopak části populace od podpory odpuzuje (Maruf – Joseph 2018).

Jak upozorňuje již jednou citovaná zpráva pro Radu bezpečnosti OSN, některé oblasti Mogadiša jsou v současnosti v podstatě pod vlivem právního systému provozovaného al-Šabábem. Vzhledem k jeho rychlosti a přehlednosti rozsudků mnozí obyvatelé Mogadiša preferují řešení sporů právě tímto hnutím před využitím pomalých a korupcí zatížených centrálních institucí (United Nations Security Council 2019). Tímto postupně přeměňuje náklonost obyvatelstva, skrze které může projektovat svoji moc a kontrolovat teritorium. Právě tato forma postupného návratu al-Šabábu zvyšuje jeho potenciál znovu naplnit nově se otevírající území. Al-Šabáb sice již nemůže využívat podpory založené na odporu proti externí invazi a somálském nacionalismu, avšak nadále může u početně významné části obyvatelstva získat alespoň nějakou formu podpory vyšší efektivitou služeb a jistotou právního řádu. Vyšší efektivita alternativního soudního systému tak přináší organizační převahu na nově dostupných teritoriích v populačních centrech.

Dále je třeba vnímat omezení teritoriálního rozmachu státními institucemi. Vzhledem k faktické neexistenci centrální autority je v případě jižního Somálska ke zkoumání tohoto faktoru relevantní popis interakce al-Šabábu s intervenujícími jednotkami. První důkaz o platnosti premisy o neschopnosti násilných nestátních aktérů v přímé konfrontaci udržet kontrolu nad teritoriem můžeme pozorovat už v počátcích etiopské intervence. Jednotky ICU a primárně al-Šabábu se v počátcích pokoušely o zastavení postupu pronikajících vojsk na území jižního Somálska a udržení kontroly nad ovládaným teritoriem. V některých případech se ukázal jejich odpor jako krátkodobě efektivní (Maruf – Joseph 2018: 37–38), avšak dlouhodobě v přímém střetu nedokázaly uspět, což vedlo k rozpadu ICU a ztrátě kontroly nad většinou území v regionu. Další událostí, která poukazuje na platnost této premisy, je neúspěch takzvané Ramadánové ofenzivy z roku 2010. Al-Šabáb se pokusil obsadit strategicky významnou komunikaci propojující Víla Somalia (sídlo somálského prezidenta) a letiště. Komunikace byla pod kontrolou zbylých jednotek AMISOM a al-Šabáb pod vedením ambiciózního Ahmada Godana se rozhodl zkusit komunikaci obsadit v přímém střetu se zbylými nepřátelskými jednotkami. To se jednak nepodařilo, ale taktéž tato konfrontace vedla k redukci počtu bojovníků al-Šabábu vinou ztrát odhadem o asi jednu čtvrtinu (Hansen 2013: 100–102). Za třetí, al-Šabáb zkoušel po zahájení keňské intervence ochránit některá populační centra. I přesto, že například přístavní město Kismayo bylo pod kontrolou hnutí až do října 2012, al-Šabáb nedokázal území udržet a byl nucen se stáhnout do oblastí, kam intervence nezasáhla (Hansen 2019: 163–185). V návaznosti na všechny tyto konfrontace se hnutí muselo stáhnout do hůře přístupných periferních oblastí jižního Somálska. Naopak, hnutí je schopné slavit úspěch při využití opotřebovací strategie, která vede k postupné demoralizaci intervenujících sil. Právě dobrovolné stažení externích vojsk je jediným způsobem, jak se mohou znovu otevřít území, jež by mohl al-Šabáb získat pod svoji kontrolu. I přesto, že mnohé součásti al-Šabábu jsou lépe organizovány, než je tomu u mnohých sil AMISOM (Ingiriis 2018: 514), hnutí je stále v přímé konfrontaci v nevýhodě. Al-Šabáb tak vykazuje shodné výsledky s násilnými nestátními aktéry napříč kontinenty.

Hnutí se však přizpůsobilo proměně rozložení moci v prostoru. V rámci tohoto faktoru musíme brát v potaz jak schopnost se stáhnout z území v případě nepříznivého vývoje, tak i ho obsadit v případě otevírání území. V návaznosti na porážku ICU v roce 2006 se hnutí stáhlo z exponovaných území. Dále však dokázalo využívat vyprázdňená území, a to například k ekonomické aktivitě. Ta zahrnovala primárně pašování dřevěného uhlí (s konečným odbytištěm ve státech Perského zálivu) a cukru (primárně pašovaným do Keni) (United Nations Security Council 2008; United Nations Security Council 2014; United Nations Security Council 2019). Po stažení etiopských vojsk došlo k dobytí uvolněných

území včetně populačních center. K dosažení tohoto cíle dokázal al-Šabáb porazit a/nebo inkorporovat konkurenční skupiny jako například Hizbul Islám či značně později odnož hnutí Daeš v Somálsku (Hansen 2019: 185–196). Po roce 2011 došlo k opětovnému stažení hnutí do periferií jižního Somálska, avšak ne k jeho kompletní deteritorializaci. Al-Šabáb stále udržoval teritoriální přítomnost či kontrolu nad územím, které bylo mimo dosah intervenujících jednotek (Hansen 2019: 163–184). V rámci této přítomnosti dále diverzifikoval svoji ekonomickou činnost a zdroje podpory (United Nations Security Council 2019), díky čemuž se hnutí stalo odolnějším, a ještě více flexibilním co se využívání dynamického přístupu k teritorialitě týče. Vzhledem k neochotě externích aktérů se dále významně v Somálsku angažovat se před hnutím postupně otevírají nová území, která hnutí vyplňuje, a území pod kontrolou hnutí se kontinuálně rozšiřují až k významným populačním centrům. Al-Šabáb tak znovu využívá možností ke své expanzi.

ŠIRŠÍ APLIKOVATELNOST STRATEGIE

Teritorialita je jedním z hlavních atributů násilných nestátních aktérů. Vzhledem k vývoji politické mapy světa je třeba připravit konceptuální aparát, který nám umožní analyzovat limity a možnosti teritoriální aktivity těchto hnutí. Vzhledem k rozlišnému vývoji v jednotlivých regionech není možné vycházet z jednoho globálního paradigmatu, jímž se ve 20. století stal standardně vestfálský model organizace politické mapy. To je významné jak z akademické roviny analýzy, tak i pro potřeby tvorby politik, jelikož teritorialita má pro podobu aktivit aktérů značné dopady. Je také třeba jasně rozpoznat, která hnutí mají z dlouhodobého hlediska šanci na udržení teritoriální kontroly nad určitým územím, a v případě nutnosti se pokusit tento potenciál omezit.

Aplikací strategie tekuté teritoriality můžeme identifikovat faktory, které umožní rozpoznat potenciál násilných nestátních aktérů v oblasti teritoriální kontroly v oblast s nižší schopností centrální vlády kontrolovat území. Kromě analýzy ochoty kontrolovat území a geografických a demografických faktorů je nutné analyzovat schopnost těchto aktérů získat podporu obyvatelstva. Pokud tato podpora neexistuje, nejenže aktér nedisponuje kapacitou teritorium kontrolovat, ale v případě ohrožení nezíská pro svoje aktivity místní podporu. Kontrola území probíhá skrze aktivity populace. Obzvlášť v dynamicky se měnícím prostředí vedou preference populace s ohledem na využívání služeb od určitého aktéra často k rozšíření teritoriální kontroly určitých aktérů. To je v současnosti případ al-Šabábu v Mogadišu. Pokud se v obdobích teritoriální kontrakce hnutí nemůže opřít o podporu alespoň části populace, limituje se tím jeho šance na přežití. K tomu, aby byl aktér místním obyvatelstvem přijat, je třeba zajistit relativně efektivní administrativu nad územím, bezpečnost pro významnou část populace a umožnit většině alespoň komparativně „lepší“ život. Z tohoto důvodu pozorujeme nižší teritoriální potenciál u hnutí, která se chovají k populaci násilně. Příkladem může být nigerijské hnutí Boko Haram. Boko Haram, od roku 2016 rozděleno ve dvě frakce, sice bylo známé pro svoji teritoriální působnost, ale vzhledem k bezohlednému chování vůči obyvatelstvu byla tato přítomnost čistě negativní a nezískala si větší míru místní podpory. Vzhledem k agresivním výpadům vůči místnímu obyvatelstvu tak byla jeho teritoriální kontrola neudržitelná (Hansen 2019: 99–126; Dele-Adedeji 2017). Jedna z frakcí, oficiálně uznaná hnutím Daeš jako její součást, vzniknuvších z původní Boko Haram, si to uvědomuje a koriguje svůj přístup, čímž zvyšuje svůj potenciál pro teritoriální kontrolu (Obaji, Jr. 2019). Jak se ukazuje na příkladu al-Šabábu, ale třeba i hnutí Tálibán (Abbas 2014; Thruelsen 2010), poskytnutí alespoň nějaké formy administrativy a udržitelnosti správy území může hnutí zajistit teritoriální kontrolu a schopnost vrátit se do uvolněných území v návaznosti na dynamický vývoj v konfliktu.

Dále je třeba si uvědomit, že teritoriální kontrola je vždy limitovaná aktivitou efektivních bezpečnostních jednotek státních aktérů. Teritoriální násilní nestátní aktéři tak mohou působit pouze na území států s nízkou kapacitou projekce moci uvnitř svých hranic,

nebo v cíleně vyprázdňených územích, jako je například pásmo Gazy. Z tohoto důvodu je také pro udržitelnou teritoriální kontrolu nestátním aktérem podstatné, aby nebyl vnímán jako prioritní mezinárodní bezpečnostní komunitou. V opačném případě totiž dojde k přímé vojenské intervenci vůči jeho aktivitám, čímž jsou uzavřena území, která by jinak byla uvolněna pro jiné než státní aktéry. Jako příklady tohoto problému lze uvést jak hnutí Daeš, tak afghánský Tálibán (Doboš – Riegl – Hansen 2019). Daeš byl teritoriálně poražen právě proto, že se stal hrozbou číslo jedna pro mnoho externích aktérů, kteří v oblasti Iráku a Sýrie zasahovali proti jeho aktivitám, a tím znemožnili hnutí udržet kontrolu nad obsazeným územím. Podobně afghánský Tálibán je zadržován v periferních částech státu právě externí intervencí, kterou vyprovokovaly útoky z 11. září 2001 a následná ochrana předáků al-Káidy tehdy teritoriálně dominantním Tálibánem. Díky snižování zájmu externích aktérů o Afghánistán v posledních nejméně deseti letech se však Tálibán znovu postupně stává významnou teritoriální entitou. Teritoriálně úspěšný násilný nestátní aktér nesmí vyprovokovat přímou vojenskou intervenci státních aktérů. Naopak v mnoha částech světa nalezneme hnutí, jež významnou externí reakci nevyvolají, jako je tomu například v mnoha aktérů v regionu střední Afriky, povstání v regionu Cabo Delgado v Mosambiku (Morier-Genoud 2020), u povstaleckých skupin na ostrově Mindanao či u narkokartelů ve Střední Americe (Grillo 2016).

Teritoriálně úspěšný nestátní aktér musí mít schopnost přizpůsobit se měnícímu se rozložení moci v prostoru. Bez této adaptability je pro něj nemožné dynamicky měnit teritoriální kontrolu tak, aby nehrozil jeho zánik, ale zároveň dokázal využít nových příležitostí k budování protostátních struktur. Vysoká míra agrese či neochota ustoupit v konfrontaci se silnějším aktérem tak představuje znaky neschopnosti hnutí reflektovat tuto skutečnost. Vzhledem k obecně nízkému počtu členů násilných nestátních aktérů je pak opakovaná přímá konfrontace znakem neúspěchu. Toto je evidentní z vysokých ztrát, které al-Šabáb utrpěl v rámci takzvané Ramadánové ofenzivy z roku 2010. Stejně tak je znakem neúspěchu v teritoriální rovině neochota přebrat kontrolu nad nově uvolněným územím. Teritoriálně úspěšný aktér bude bránit území pouze vůči aktérům na stejné či nižší úrovni co se vojenského potenciálu týče a bude usilovat o zaplnění vyprázdňených území. V případě al-Šabábu v tomto ohledu můžeme sledovat například aktivitu vedoucí k dominanci nad aktéry, jako byl Hizbul Islám nebo vypuzení odnože hnutí Daeš v Somálsku, která se od al-Šabábu oddělila, do periferních oblastí. Tato odnož byla vojensky marginalizována a v současnosti působí na periferním území pohoří Golis v Puntlandu bez schopnosti teritoriální kontroly nad jakýmkoliv rozsáhlejším územím či populačními centry (Hansen 2019: 185–196).

ZÁVĚR

Teritorialita nestátních aktérů podléhá odlišným pravidlům, nežli je tomu u teritoriality moderních států. Zatímco stát v mezinárodním řádu po druhé světové válce a dokončení procesu dekolonizace funguje v nesoutěživém prostředí, kde je jeho teritoriální rozsah jasně definován a mezinárodně uznáván, nestátní aktéři jsou na teritoriální úrovni naopak potlačovanými anomáliemi. Přesto však mnohdy dosahují vyšší efektivity správy území, než je tomu u mnohých států, případně dokáží území ovládat po desetiletí i přes odpor centrální vlády a budovat zde protostátní instituce. Tím reflektují předpoklad evolučního přístupu k vývoji politických institucí, který hovoří o tvorbě teritoriálních politických institucí na základě zisků, jež aktér získá kontrolou území. Teritorialita tak není historicky vázaná pouze na instituci státu, ale na aktéra, který teritorium dokáže bránit a využívat. Příklady takových anomálií můžeme pozorovat po celém světě, byly často spojeny s podporou povstalců ze strany externích aktérů. Nalezneme však i řadu aktérů obecně vnímaných jako nelegitimních, kteří však v regionech definovaných slabou státní přítomností dokázali teritoriálně přežít, a vytvářejí tak funkční alternativu ke státu.

Koncept tekuté teritoriality poukazuje na fakt, že politická teritorialita není poutaná pouze k instituci státu a že státocentrické a statické pojetí teritoriality není pro pochopení

mnoha regionů adekvátní. Pokud vyjdeme z modelu tří základních druhů organizace politické mapy světa vystavěné okolo tří druhů států tak, jak je představili Cooper a Sørensen, v „předmoderním“, „postkoloniálním“ uspořádání je právě dynamické chápání teritoriality vhodné pro pochopení teritoriálního rozložení moci. Pokud se budeme věnovat pouze aktérům, kteří jsou ochotni kontrolovat území a operují v oblastech, jež vzhledem ke geografickým a demografickým podmínkám ovládat území kontrolovat lze, identifikujeme dva základní předpoklady, které musí aktér splňovat, aby přežil jako teritoriální aktér a mohl pokročit v budování protostátních institucí. Za prvé, nestátní aktér musí být schopný získat podporu místního obyvatelstva. Pokud nemá alespoň určitou relevantní podporu, není schopen kontrolovat území. Teritorialita je navázána na populaci a její aktivitu včetně legitimizace aktérů skrze využívání jejich služeb a budování institucí. Na rozdíl od států, existují násilní nestátní aktéři v soutěživém prostředí, a musí tak kontrolovat území efektivitou jeho správy. Dále se pak aktér nemůže v případě ohrožení či napadení stáhnout k dočasné neteritoriální aktivitě, jež je taktéž navázána na ochotu populace chránit či tolerovat členy dané organizace. Pro nestátního aktéra je navíc klíčové, aby se dokázal přizpůsobit dynamice rozložení moci v prostoru. To znamená schopnost vyplnit vyprázdněná území a vytlačit z nich, či pohltit, konkurující aktéry, ale také být způsobilý se stáhnout v případě přímé konfrontace se schopným státním aktérem. V přímé konfrontaci mají státní aktéři obvykle navrch. Ve fázi teritoriální kontrakce je nejefektivnějším přístupem využívání periferních území a budování alternativní teritoriální správy, skrze kterou může dojít k podpoře obyvatelstvem a rozšíření území pod kontrolou aktéra. Právě tyto faktory definují strategii tekuté teritoriality, díky níž jsou teritoriální nestátní aktéři schopni vytvářet protostátní instituce.

Pokud se podíváme na hnutí al-Šabáb, můžeme v jeho aktivitách rozpoznat jak dosažení limitů, tak i využití silných stránek nestátní teritoriality potvrzujících relevanci představeného konceptu. Al-Šabáb neuspěl při přímé konfrontaci se státními jednotkami intervencí státních – nejvýznamněji při ofenzivě v roce 2010. Hnutí taktéž začalo ztrácet schopnost kontrolovat území v době, kdy se odchýlilo od prvků somálského nacionalismu a začalo brutálně trestat prohřešky, jež nejsou tradičně v somálské kultuře považovány za ilegální, avšak odporují puristickému výkladu islámu. Naopak, hnutí dokázalo vyplňovat otevřená území a dominovat v nich na úkor svých oponentů. Jeho efektivita při administrativě území mu získala opakovaně podporu obyvatel, což ho znovu posílilo. Al-Šabáb navíc nepůsobí na globální džihádistické scéně mimo oblast východní Afriky a intervence ze strany Spojených států či jiných významných globálních hráčů jsou tak značně omezené. Aplikace konceptu nám pomáhá identifikovat, které projekty jsou odsouzeny k zániku a které mají potenciál se na politické mapě udržet po roky, ne-li desetiletí, a vytvořit určitou formu protostátních struktur. Ačkoliv se jak etiopská, tak i keňská intervence dočasně zbavila al-Šabábu, ten vždy našel okno příležitosti, jímž se znovu stal v regionu jižního Somálska relevantním teritoriálním hráčem.

Tento koncept nám umožní lépe chápat limity teritoriální aktivity násilných nestátních aktérů a sledovat její proměnu. Pokud jsou aktivity aktéra v souladu s východisky strategie, existuje vyšší pravděpodobnost, že bude teritoriálně úspěšný. Sledování schopnosti spolupracovat s místní populací směrem k teritoriální kontrole, dynamicky reagovat na proměny rozložení moci v prostoru, ochoty kontrolovat území, a reakce externích aktérů nám tak umožní lépe předvídat další teritoriální vývoj násilných nestátních aktérů v oblastech se sníženou schopností projekce moci státem.

¹ Známým i jako Islámský stát.

² Celým názvem Harakat al-Šabáb al-Mudžahedín neboli Hnutí mladých bojovníků.

³ Tématu se věnují například Arjona 2016; Terpstra – Frerks 2017; Stewart 2019; Kubota 2017; Staniland 2014; Mampilly 2015; Furlan 2020. Shrnutí zdrojů k vládnutí nestátních aktérů je také dostupné například Daniel 2014: 33–35.

⁴ Terminologie je plně převzata z prací Coopera a Sørenseny.

⁵ Z anglického Islamic Court Union.

⁶ Více informací k vývoji v jižním Somálsku před nástupem ICU nabízí například Ahmad 2017; Lewis 2011; Hansen 2013; Solomon 2015.

⁷ Zde je důležité zmínit, že ke změně ve vnímání hnutí mohlo dojít i bez intervence, jelikož postup ICU byl postupem času stále více odmítán i mezi Somálci (Skjelderup – Ainashe – Abdulle 2020).

⁸ Viz <https://amisom-au.org/>.

⁹ Bílá pěticípá hvězda na somálské vlajce znázorňuje pět území Velkého Somálska (Hoehne 2019: 237–238).

¹⁰ Al-Šabáb se také inspiroval v oblasti užívání teroristických útoků a například došlo ke komunikaci s al-Kájdou na Arabském poloostrově jako jemenské odnože al-Káidy.

Literatura

- Abbas, Hassan (2014): *The Taliban Revival: Violence and Extremism on the Pakistan-Afghanistan Frontiers*. New Haven: Yale University Press.
- Agnew, John (2009): *Globalization and Sovereignty*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers.
- Ahmad, Aisha (2017): *Jihad & Co.: Black Markets and Islamist Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Arjona, Ana (2016): *Rebelocracy: Social Order in the Colombian Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press, <doi:10.1017/9781316421925>.
- Bøås, Morten (2017): Mali: Islam, Arms, and Money. In: Bøås, Morten – Dunn, Kevin C. (ed.): *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*. London: Lynne Rienner Publishers Ltd., s. 135–156.
- Bull, Hedley (2002): *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Byman, Daniel (2015): *Al Qaeda, The Islamic State, and the Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Clapham, Christopher (1999): Sovereignty and the Third World State. *Political Studies*, Vol. 47, No. 3, s. 522–537, <doi:10.1111/1467-9248.00215>.
- Cooper, Robert (2000): *The postmodern state and the world order*, <<https://fpc.org.uk/publications/the-post-modern-state-and-the-world-order>>.
- Daniel, Jan (2014): Vládnutí nestátních ozbrojených aktérů v selhávajících státech: Případ Hizballáhu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 49, No. 2, s. 32–51.
- De Waal, Alex (2015): *The Real Politics of The Horn of Africa: Money, War and the Business of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Dele-Adedeji, Inioluwa A. N. (2017): Nigeria: The Adaptability of the Boko Haram Rebellion. In: Bøås, Morten – Dunn, Kevin C. (ed.): *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*. London: Lynne Rienner Publishers Ltd., s. 157–180.
- Doboš, Bohumil (2020, v tisku): *New Middle Ages: Geopolitics of Post-Westphalian World*. Cham: Springer, <doi: 10.1007/978-3-030-58681-2>.
- Doboš, Bohumil (2016): Shapeshifter of Somalia: Evolution of the Political Territoriality of Al-Shabaab. *Small Wars and Insurgencies*, 2016, Vol. 27, No. 5, s. 937–957, <doi:10.1080/09592318.2016.1208282>.
- Doboš, Bohumil – Riegl, Martin – Hansen, Stig J. (2019): Territoriality of radical Islam: comparative analysis. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 30, No. 3, s. 543–562, <doi:10.1080/09592318.2019.1601841>.
- Elden, Stuart (2010): Thinking Territoriality Historically. *Geopolitics*, Vol. 15, No. 4, s. 757–761, <doi:10.1080/14650041003717517>.
- Elden, Stuart (2013): *The Birth of Territory*. Chicago: The University of Chicago Press, <doi:10.7208/chicago/9780226041003717517>.
- Fishman, Brian H. (2016): *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*. London: Yale University Press.
- Furlan, Marta (2020): Understanding Governance by Insurgent Non-State Actors: A Multi-Dimensional Typology. *Civil Wars*, <doi:10.1080/13698249.2020.1785725>.
- Gottmann, Jean (1973): *The significance of territory*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Grillo, Ioan (2016): *Gangster Warlords: Drug Dollars, Killing Fields, and the New Politics of Latin America*. New York: Bloomsbury.
- Grygiel, Jakub (2013): The Primacy of Premodern History. *Security Studies*, Vol. 22, No. 3, s. 13–56, <doi:10.1080/09636412.2013.757169>.
- Hansen, Stig J. (2013): *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005–2012*. London: Hurst and Company, <doi: 10.1093/acprof:oso/9780199327874.0001>.
- Hansen, Stig J. (2019): *Horn, Sahel and Rift: Fault-lines of the African Jihad*. London: C Hurst and Co Publishers Ltd.
- Herbst, Jeffrey (2000): *States and Power in Africa: Comparative Lessons in Authority and Control*. Princeton: Princeton University Press.
- Hoehne, Markus V. (2019): Against the Grain: Somaliland's Secession from Somalia. In: de Vries, Lotje – Englebort, Pierre – Schomerus, Mareike (ed.): *Secessionism in African Politics: Aspiration, Grievance, Performance, Disenchantment*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 229–262, <10.1007/978-3-319-90206-7_9>.

- Hoffman, Bruce – Reinales, Fernando (ed.) (2014): *The Evolution of the Global Terrorist Threat: From 9/11 to Osama bin Laden's Death*. New York: Columbian University Press, <doi: 10.7312/hoffl6898>.
- Ingiriis, Mohamed H. (2018): Building peace from the margins in Somalia: The case for political settlement with Al-Shabaab. *Contemporary Security Policy*, Vol. 39, No. 4, s. 512–536, <doi: 10.1080/13523260.2018.1429751>.
- Kahler, Miles – Walter, Barbara F. (2006): *Territoriality and Conflict in an Era of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, <doi:10.1017.CBO9780511491450>.
- Kaplan, Robert D. (1994): The Coming Anarchy. *The Atlantic*, February 1994, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>.
- Khanna, Parag (1996): *Connectography: Mapping the Future of Global Civilization*. New York: Columbia University Press.
- Krasner, Stephen (1999): *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. New Jersey: Princeton University Press, <doi:10.1515/9781400823260>.
- Kubota, Yuichi (2017): Imagined Statehood: Wartime Rebel Governance and Post-war Subnational Identity in Sri Lanka. *World Development*, Vol. 90, s. 199–212, <doi: 10.1016/j.worlddev.2016.09.007>.
- Lewis, Ioan (2011): *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History, Society*. New York: Columbia University Press.
- Ludvík, Zdeněk (2016): Kompetence, ochota a zmocnění protipovstaleckých sil v severním Mali v letech 2012–2013. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 51, No. 2, s. 5–29.
- Mampilly, Zachariah Cherian (2015): *Rebel Rulers: Insurgent Governance and Cilician Life during War*. Ithaca: Cornell University Press, <doi: 10.7591/9780801462979>.
- Mahmood, Omar S. (2019): *Overlapping claims by Somaliland and Puntland: The Case of Sool and Sanaag*, <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/ear27.pdf>.
- Mampilly, Zachariah Cherian (2015): *Rebel Rulers: Insurgent Governance and Cilician Life during War*. Ithaca: Cornell University Press, <doi: 10.7591/9780801462979>.
- Maruf, Harun – Joseph, Dan (2018): *Inside Al-Shabaab: The Secret History of Al-Qaeda's Most Powerful Ally*. Bloomington: Indiana University Press, <doi: 10.2307/j.ctv6mtfn2>.
- Melvin, Neil (2019): The New External Security Politicis of the Horn of Africa Region. *SIPRI Insights on Peace and Security*, No. 2, s. 1–32.
- Menkhaus, Ken (2007/2007): Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Coping. *International Security*, Vol. 31, No. 3, s. 74–106, <doi: 10.1162/isec.2007.313.74>.
- Menkhaus, Ken (2014): Al-Shabab's Capabilities Post-Westgate. *CTC Sentinel*, Vol. 7, No. 2, s. 4–9.
- Menkhaus, Ken – Shapiro, Jacob (2010): Non-state Actors and Failed States: Lessons from Al-Qa'ida's Experiences in the Horn of Africa. In: Clunan, Anne L. – Trinkunas, Harold A. (ed.): *Ungoverned Spaces: Alternatives to State Authority in an Era of Softened Sovereignty*. Stanford: Stanford University Press, s. 77–94.
- Miller, David (2012): Territorial Rights: Concept and Justification. *Political Studies*, Vol. 60, No. 2, s. 252–268, <doi: 10.1111/j.1467-9248.2011.00911.x>.
- Moore, Margharet (2015): *A Political Theory of Territory*. New York: Oxford University Press, <doi: 10.1093/acprof.oso/9780190222446.001.0001>.
- Morier-Genoud, Eric (2020): The jihadi insurgency in Mozambique: origins, nature and beginning. *Journal of East African Studie*, Vol. 14, No. 3, s. 396–412, <doi: 10.1080/17531055.2020.1789271>.
- Murphy, Martin N. (2011): *Somalia: The New Barbary?: Piracy and Islam in the Horn of Africa*. New York: Columbia University Press.
- Mwangi, Oscar G. (2012): State Collapse, Al Shabaab, Islamism, and Legitimacy in Somalia. *Politics, Religion, and Ideology*, Vol. 13, No. 4, s. 513–527, <doi: 10.1080/21567689.2012.725659>.
- Obaji Jr. Philip (2019): ISIS' West African Offshoot Is Following al Qaeda's Rules for Success. *Foreign Policy*, 2. 4. 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/04/02/ississ-west-african-offshoot-is-following-al-qaedas-rules-for-success-nigeria-niger-chad-terrorism-islamic-state/>.
- Olson, Mancur (1993): Dictatorship, Democracy, and Development. *The American Political Science Review*, Vol. 87, No. 3, s. 567–576, <doi: 10.2307/2938736>.
- Paasi, Anssi (2009): Bounded spaces in a 'borderless world': border studies, power and the anatomy of territory. *Journal of Power*, Vol. 2, No. 2, s. 213–234, <doi: 10.1080/1754029093064275>.
- Raffestin, Claude (2012): Space, Territory, and Territoriality. *Environment and Planning D: Society and Space*, Vol. 30, No. 1, s. 121–141, <doi: 10.1068/d213111>.
- Reno, William (1998): *Warlord Politics and African States*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Riegl, Martin (2013): *Proměny politické mapy po roce 1945*. Praha: Grada.
- Riegl, Martin – Doboš, Bohumil (2014): Secession in Post-Modern World: Cases of South Sudan and Somaliland. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, Vol. 8, No. 2, s. 173–192.
- Riegl, Martin – Doboš, Bohumil (2018): Power and Recognition: How (Super)Powers Decide the International Recognition Process. *Politics and Policy*, Vol. 46, No. 3, 442–471, <doi: 10.1111/polp12257>.
- Ruggie, John G. (1993): Territoriality and Beyond: Problematising Modernity in International Relations. *International Organizations*, Vol. 47, No. 1, s. 139–174, <doi: 10.1017/S0020818300004732>.
- Sack, Robert D. (1983): Human Territoriality: A Theory. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 73, No. 1, s. 55–74, <doi: 10.1111/j.1467-8307.1983.tb01396.x>.

- Sack, Robert D. (1986): *Human territoriality: Its theory and history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shinn, David (2011): Al-Shabaab's Foreign Threat to Somalia. *Orbis*, Vol. 55, No. 2, s. 203–215, <doi: 10.1016/j.orbis.2011.01.003>.
- Sikor, Thomas – Lund, Christian (2009): Access and Property: A Question of Power Authority. *Development and Change*, Vol. 40, No. 1, s. 1–22, <doi: 10.1111/j.1467-7660.2009.01503.x>.
- Skjelderup, Michael – Ainashe, Mukhtar – Abdulle, Ahmed Mohamed (2020): Militant Islamism and local clan dynamics in Somalia: the expansion of the Islamic Courts Union in Lower Jubba province. *Journal of East African Studies*, Vol. 14, No. 3, s. 553–571, <doi: 10.1080/17531055.2020.1789929>.
- Soja, Edward (1971): *The Political Organization of Space*. Washington, D.C.: Association of American Geographers, Commission on College Geography.
- Solomon, Hussein (2015): *Terrorism and Counter-Terrorism in Africa: Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram*. London: Palgrave Macmillan, <doi: 10.1057/9781137489890>.
- Sorensen, Georg (2005): *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.
- Spruyt, Henrik (1994): *The Sovereign State and Its Competitors*. New Jersey: Princeton University Press.
- Staniland, Paul (2014): *Networks of Rebellion: Explaining Insurgent Cohesion and Collapse*. Ithaca: Cornell University Press, <doi: 10.7591/9780801471032>.
- Stewart, Megan A. (2019): Rebel governance: military boon or military bust? *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 37, No. 1, s. 16–38, <doi: 10.1177/0738894219881422>.
- Strayer, Joseph R. (1970): *On The Medieval Origins of Modern State*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, Peter J. (1994): The state as container: territoriality in the modern world-system. *Progress in Human Geography*, Vol. 18, No. 2, s. 151–162, <doi: 10.1177/030913259401800202>.
- Terpstra, Niels – Frerks, Georg (2017): Rebel Governance and Legitimacy: Understanding the Impact of Rebel Legitimation on Civilian Compliance with the LTTE Rule. *Civil Wars*, Vol. 19, No. 3, s. 279–307, <doi: 10.1080/13698249.2017.1393265>.
- Thomas, Matthew J. (2013): Exposing and Exploiting Weaknesses in the Merger of Al-Qaeda and Al-Shabaab. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 24, No. 3, s. 413–435, <doi: 10.1080/09592318.2013.802611>.
- Thruelsen, Peter Dahl (2010): The Taliban in Southern Afghanistan: A Localised Insurgency with a Local Objective. *Small Wars and Insurgencies*, Vol. 21, No. 2, s. 259–276, <doi: 10.1080/09592318.2010.481417>.
- Tilly, Charles (1975): Reflections on the History of European State-Making. In: Tilly, Charles (ed.): *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton: Princeton University Press, s. 3–83.
- Tilly, Charles (1990): *Coercion, Capital, and European States, AD 990 – 1990*. Cambridge: Basil Blackwell, Inc.
- Vaughan, Sarah (1975): Ethiopia, Somalia, and the Ogaden: Still a Running Sore at the Heart of the Horn of Africa. In: de Vries, Lotje – Englebert, Pierre – Schomerus, Mareike (eds.): *Secessionism in African Politics: Aspiration, Grievance, Performance, Disenchantment*. Cham: Palgrave Macmillan, s. 91–124, <doi: 10.1080/02589001.2015.1066080>.
- Verweijen, Judith – Vlassenroot, Koen (2015): Armed mobilisation and the nexus of territory, identity, and authority: the contested territorial aspirations of the Banyamulenge in eastern DR Congo. *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 33, No. 2, s. 191–212, <doi: 10.1080/02589001.2015.1066080>.
- Vollaard, Hans (2009): The Logic of Political Territoriality. *Geopolitics*, Vol. 14, No. 4, s. 687–706, <doi: 10.1080/14650040903141356>.
- White, George W. (2000): *Nationalism and Territory: Constructing Group Identity in Southeastern Europe*. London: Rowman and Littlefield.
- Williams, Paul D. (2014): After Westgate: Opportunities and Challenges in the War Against Al-Shabaab. *International Affairs*, Vol. 90, No. 4, s. 907–923, <doi: 10.1111/1468-2346.12147>.

Dokumenty

- United Nations Security Council (2008): *Letter dated 10 December 2008 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 751 (1992) concerning Somalia addressed to the President of the Security Council*, <http://www.poa-iss.org/CASAUplod/ELibrary/S_2008_769_Monitoring_Dec_2008.pdf>.
- United Nations Security Council (2014): *Letter dated 10 October 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council*, <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_2014_726.pdf>.
- United Nations Security Council (2019): „Letter dated 1 November 2019 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolution 751 (1992) concerning Somalia addressed to the President of the Security Council.“ *United Nations*, <<https://digitallibrary.un.org/record/3834981?ln=en>>.

Note

This paper is an outcome of the Charles University Research Development Schemes, programme PROGRES Q18 – Social sciences: from multidisciplinary to interdisciplinary.

AUTHOR BIOGRAPHY

Bohumil Dobnoš is a lecturer and researcher at the Institute of Political Studies, the Faculty of Social Sciences, Charles University. He holds a PhD from the same institution in the field of Political Science with a specialization in Political Geography and Geopolitics. His main research areas are territorial violent non-state actors, neomedieval geopolitics, and astropolitics and space security. He currently additionally works for the Czech Ministry of Defence.